

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE**

REPRODUKCE NÁBOŽENSTVÍ V RODINÁCH

Bakalářská diplomová práce

Obor studia: Sociologie – Ruská filologie

Autor: Andrea Trýsková

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou prací na téma „*Reprodukce náboženství v rodinách*“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce Prof. PhDr. Dušanovi Lužnému, Dr. za odborné vedení při zpracování práce.

Anotace

Jméno a příjmení:	Andrea Trýsková
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Sociologie – Ruská filologie
Obor obhajoby práce:	Sociologie
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Reprodukce náboženství v rodinách
Anotace práce:	Práce se zabývá reprodukcí náboženství v rodině. Autor se snaží metodou polostrukturovaného rozhovoru zjistit, co je klíčové v předávání náboženských hodnot v rodině, a jaké vztahy panují ve vybrané rodině.
Klíčová slova:	Rodina, náboženství, sekularizace, socializace
Title of Thesis:	Reproduction of religion in families
Annotation:	The theme of this bachelor thesis is reproduction of religion in family. The author of the bachelor thesis wants to find out how the religious traditions are handed down from generation to generation and which kind of relations are in chosen family.
Keywords:	Family, religion, secularization, socialization
Názvy příloh vázaných v práci:	Ukázka rozhovoru s paní Evou
Počet literatury a zdrojů:	32
Rozsah práce:	49 s. (73 642 znaků s mezerami)

OBSAH

ÚVOD	1
1 TEORETICKÁ ČÁST	3
1.1 Rodina	3
1.1.1 Tři typy rodiny podle Le Playe	3
1.1.2 Od tradiční k moderní rodině	4
1.1.3 Náboženská socializace	6
1.2 Náboženství	8
1.2.1 Náboženství v českých zemích v letech 1945 – 1989	11
1.2.2 Religiozita v České republice	12
1.3 Sekularizace	13
1.3.1 Odkouzlení světa – Protestantská etika	15
1.3.2 Sekularizace v ČR	17
1.4 Metody při kvalitativním zkoumání	18
1.4.1 Zásady kvalitativního výzkumu [Disman 2009, 372]	19
1.4.2 Sběr dat	20
2 EMPIRICKÁ ČÁST	24
2.1 Rozbor rozhovorů	25
2.1.1 Představení členů rodiny	25
2.1.2 Vztahy v rodině	28
2.1.3 Ubývá či přibývá věřících v České republice podle dotazovaných?	29
2.1.4 Jak předávat víru/náboženské tradice?	31
ZÁVĚR	34
LITERATURA	36
SEZNAM TABULEK	39
SEZNAM OBRÁZKŮ	40
SEZNAM PŘÍLOH	41

ÚVOD

V dnešní době dochází k čím dál většímu úpadku tradičních rodinných hodnot a celkově tradiční rodiny jako takové. Vztahy v rodinách už nejsou tak pevné jako dříve, jsou oslabené. Jak tedy probíhá vštěpování náboženských tradic mladším generacím za podmínky, že nejstarší generace v rodině jsou věřící lidé? Mohou nějakým způsobem prarodiče mluvit svým vnoučatům do jejich víry? A jaký názor na toto zaujímá generace mezi – tedy rodiče nejmladší generace? Je dneska vůbec možné, aby prarodiče ovlivňovali až do takové míry svá vnoučata? Odpovědi na tyto otázky jsem hledala v jedné velké rodině ze Zlínského kraje, ve kterém je vysoké procento věřících lidí.

Nedochází ale jenom k úpadku rodiny, ale i náboženských hodnot. Lidé i přes to, že věří, nevěří třeba přímo v Boha, ale „jen“ v něco vyššího. Možná to plyne z nedůvěry v církve, jistě tomu ale přispěli i události, které se odehrály v době komunistického režimu. Jedno s druhým ruku v ruce nás dovedlo až do dnešní sekularizované doby [Horák 2014, 6-7].

Má práce je rozdělená do dvou částí. V teoretické části jsem se dotkla témat jako rodina a náboženská socializace v rodině, následně jsem se zmínila o náboženství za dob komunismu, a jaká je situace náboženství v České republice dnes. Také jsem rozvedla téma sekularizace v českých zemích. Poté následuje část empirická, ve které je popsána vybraná rodina, která podstoupila kvalitativní výzkum metodou rozhovoru s následnou analýzou odpovědí.

Pro tuto bakalářskou práci jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Předem jsem si připravila otázky, které jsem pak v rozhovoru respondentům pokládala, pokud vznikly nějaké nejasnosti, pokládala jsem doplňující otázky. Celý rozhovor jsem si nahrávala a následně přepisovala.

Cílem mé práce je určit jakým způsobem jsou předávány náboženské tradice ve zkoumané rodině. Popřípadě jaké vztahy mezi členy rodiny panují. A samozřejmě také jakou váhu mají prarodiče v náboženské výchově vnoučat. Zda má nějaký vliv na náboženské tradice v rodině to, jestli rodina žije pohromadě či daleko od sebe.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Rodina

Nejdříve je důležité vymezit si, co to vlastně rodina je. „Stejně jako Comte a Spencer považoval i Le Play rodinu za základní jednotku uspořádání sociální organizace, a tedy za základní jednotku studia společnosti“ [Možný 2002: 30]. „Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu i praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoje k personálnímu okolí, sobě samému i společnosti obecně“ [Výrost, Slaměník 1998: 304]. Rodina je pro jedince velmi důležitá. Jedinec si v ní utváří své postoje a názory, ty první, neboť právě v této úzké skupině se utváří vztahy a lidé z jeho rodiny se pro jedince stávají „významnými druhými“ [Kubátová 2009, 182]. „V rodině více než v kterékoli jiné malé skupině je důležité udržet všeobecně vysokou úroveň vzájemné lásky. Emoce v rodině však musejí být velmi přesně sociálně regulovány. Základem je pevné láskyplné pouto mezi ženou-matkou a mužem-otcem, kteří stojí v čele rodiny“ [Možný 2002: 45]. Právě v rodině si člověk utváří své hodnoty a postoje, které jsou mu dávány jeho rodinou, se kterou se od narození střetává, a která jej obklopuje. Tam poznává, jak se chovat, co je dobré a co je špatné, osvojuje si nejrůznější znalosti a dovednosti tím, že to vidí u svých rodičů.

1.1.1 Tři typy rodiny podle Le Playe

Le Play vymezuje tři „rodinné typy na základě konzervativní tradice v sociologii rodiny“ [Možný 2002: 32]. Rozlišuje tedy rodinu patriarchální, nestabilní a roz-

větvenou. Přičemž patriarchální rodina je definována takto „Všichni členové takové rodiny pracují bez nároků na odměnu ve prospěch rodiny. Nemají osobní vlastnictví. Rodinné společenství sestává za čtyř generací s více nukleárními rodinami. Stabilita rodiny je velmi vysoká“ [Možný 2002: 32]. Dále nám udává nestabilní rodinu, kterou charakterizuje takto „vznikla jako následek individualismu a industrialismu. Žijí v ní pouze rodiče a neprovdané děti. Ty ji po sňatku co nejdříve opouštějí a pak už nepocítují žádné závazky vůči svým rodičům a sourozencům“ [Možný 2002: 32]. Jsou to jedinci, kteří nectí rodinnou tradici, morálku, sociální autority ani Desatero. Tato rodina nemá dostatečnou stabilitu.“ A posledním typem zde udává Rozvětvenou rodinu. „Základem existence rozvětvené rodiny je rodinný dům, v němž zůstává (zpravidla) nejstarší syn i poté, co se oženil a má děti. Jeho rodina je jádrem rozvětvené rodiny a přebírá odpovědnost za udržení kontinuity rodinného života a rodinných tradic“ [Možný 2002: 32]. Podle Le Playe existuje „pouze určitá forma rodiny, která je schopna stabilizovat společnost i jednotlivce a zajistit sociální harmonii a mír. Tyto stabilní formy se nacházejí tam, kde je zajištěno vlastnictví kapitálu, domu i půdy, kde vládne neomezená patriarchální autorita manžela a otce a poslušnost vůči desateru ...“ [Možný 2002: 33]. Tohle rozdělení uvádím proto, abych se pokusila vybranou rodinu zařadit do některé z výše uvedených kategorií.

1.1.2 Od tradiční k moderní rodině

Jak vypadala rodina v tradiční společnosti? Jaké rysy měla? A jaké proběhly změny, že se z rodiny tradiční stala rodina moderní? „V tradičních evropských společnostech byla na místě dnešní nukleární rodiny obvyklá vícegenerační domácnost, v níž se v důsledku vysoké úmrtnosti ve středním věku dosti často obměňovalo složení rodičovského páru“ [Možný 2008: 258]. Rodina byla považována za nejstabilnější instituci té doby, ale už po období první světové války se charakter rodiny mění v základech. Jak uvádí Možný ve své knize je to zaprvé

„monopol na legitimní sex“, o který rodina v průběhu času přišla, neboť začal být legitimní sex předmanželský. Když rodina přišla o tenhle monopol, zbýval tu monopol na plození dětí, o který ale nakonec také padl, neboť přibývalo stále více nemanželských dětí. Za další rodina zajišťovala větší stabilitu ve společnosti také tím, že partnera si jedinec nevybíral sám, nýbrž jeho rodina na základě jeho jmění, společenského postavení atd. To se ale také změnilo a každý si může partnera vybírat svobodně [Možný 2008: 21]. Za další bylo manželství bráno jako křesťanská instituce, ale tím, že se začalo oddávat na úřadech, už to neznamenovalo „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj*“, ale pouze jako občanská smlouva na úrovni práva, kdy jde tahle smlouva ukončit. Tím pádem se zvýšil počet rozvodů, neboť lidé se nechali unášet „prchavou láskou“ založenou na sexuální atraktivnosti. [Možný 2008: 21]

V dalším bodě bych zmínila rozvoj dělby práce, která tím pádem zasáhla do rodinného života, neboť muž, jako živitel rodiny, byl nucen za prací dojíždět a tím se vzdalovat rodině a místu bydliště. Činnosti, jako vzdělávání, socializace hodnot, péče o nemocné atd. převzali jiné formální organizace, a tím nahradily jedinečnost rodiny. Do vývoje rodiny zasáhlo objevení antikoncepce, kdy se dříve rodilo mnoho dětí, ale byla vyšší úmrtnost, zatím co v moderní společnosti byla východiskem antikoncepce. Dneska jsou typičtější rodiny s jedním potomkem než s několika, tímto ztratila rodina monopol na plození dětí [Možný 2008: 22].

Mezi další změny patří i dávání přednost kariéře před rodinou, a to především u žen, když muži jsou živiteli rodiny doposud. Mění se i role muže a ženy v rodině [Možný 2008: 23]. Všechny tyto změny spolu souvisí, jsou to změny, které přetvořily rodinu tradiční na rodinu moderní, a tím změnily charakter celé společnosti. Děti umíraly dříve, před patnáctým rokem života, a když se dožili, byli například už polovičními sirotky nebo sirotky bez obou rodičů. Vdovy a vdovci si hledali nové partnery, kteří byli buď o mnoho mladší nebo naopak o

mnoho starší [Možný 2008: 258]. V moderní společnosti se „základem domácnosti stává jeden manželský pár a nejobvyklejší rodinou je rodina se dvěma dětmi“ [Možný 2008: 258]. Ne vždy to ale končí u této sestavy, v moderní společnosti jsou čím dál tím častější rozvody a následné další sňatky [Možný 2008: 275-276]. Jak můžeme vidět v Tabulce č. 1, za poslední 90 let se zvýšil počet rozvedených o necelých 600 tisíc lidí.

Tabulka č. 1 Rodinný stav obyvatel starších 15 let podle výsledků sčítání lidu v letech 1921-2011 převzato z [ČSÚ 2014]

Rok sčítání Census year	Pohlaví Sex	Rodinný stav Marital status					
		celkem Total	svobodní, svobodně Single	ženatí, vdané Married	rozvedení, rozvedené ¹⁾ Divorced ¹⁾	ovdovělí, ovdovělé Widowed	stav nezjištěn Not identified
1921	muži Males	3 400 117	1 362 384	1 849 564	21 739	166 430	-
	ženy Females	3 824 132	1 365 966	1 866 890	24 253	567 023	-
1930	muži Males	3 888 852	1 417 205	2 270 061	34 864	166 722	-
	ženy Females	4 244 989	1 341 665	2 273 018	46 031	584 275	-
1950	muži Males	3 238 960	872 398	2 185 979	46 234	131 113	3 236
	ženy Females	3 518 797	732 454	2 182 145	75 260	526 604	2 334
1961 ²⁾	muži Males	3 398 933	818 913	2 381 440	72 800	123 690	2 090
	ženy Females	3 744 029	656 364	2 383 023	112 192	591 256	1 194
1970	muži Males	3 682 190	931 106	2 509 609	109 244	129 101	3 130
	ženy Females	4 043 841	706 094	2 514 465	164 518	656 270	2 494
1980	muži Males	3 753 564	857 789	2 597 474	164 822	130 667	2 812
	ženy Females	4 126 348	585 379	2 606 014	236 326	696 591	2 038
1991	muži Males	3 891 886	973 259	2 544 573	241 316	126 989	5 749
	ženy Females	4 245 893	668 081	2 548 988	330 183	695 114	3 527
2001	muži Males	4 133 067	1 258 591	2 370 674	352 079	122 066	29 657
	ženy Females	4 442 131	920 122	2 373 083	459 511	662 558	26 857
2011 ³⁾	muži Males	4 345 817	1 523 648	2 211 579	466 461	126 475	16 086
	ženy Females	4 601 815	1 151 851	2 197 895	606 486	634 671	10 237

1.1.3 Náboženská socializace

Rodina je tedy „sociální jednotka, která je primárně zaměřena na reprodukci a předávání sociálních hodnot skrze socializaci a většinou je spojena se společným bydlením v jedné domácnosti“ [Turner 2004: 289].

Rodina má plnit také určité funkce, abychom ji mohly považovat za rodinu [Lévková 2008/2009: 10].

1. Biologicko-reprodukční funkce
2. Sociálně-ekonomická funkce

3. Funkce ochranná
4. Socializačně-výchovná funkce
5. Rekreační, relaxační, zábavná funkce
6. Emocionální funkce rodiny

Tady bych se pozastavila nad funkcí socializačně-výchovnou neboť skrze tuto funkci dochází k předávání náboženských tradic a hodnot v rodině. Výchovou a vedením k víře, jediné tak dochází k předávání tradic. Ideální stav je, když jsou oba rodiče věřící, pak nedochází je konfliktu mezi rodiči, takže když se jde na nedělní mši, neřeší se, kdo jde, a kdo nejde, prostě jdou všichni. Jako rodina se její členové spolu mohou modlit a sdílí stejný hodnotový systém. Pro věřící rodinu je víra velmi důležitá, a tak sami rodiče chtějí, abych jejich děti byly věřící také. Od malička jim vštěpují jejich hodnoty, pak ale záleží na každém individuálně, jak s tím naloží.

Jak už jsem výše zmínila, rodina je velmi důležitou součástí socializace, je primárním činitelem v životě jedince. Je velmi důležité, v jaké rodině jedinec vyrůstá, jak se k němu chovají, a jaké hodnoty mu předávají. Pokud tu leží úkol zkoumání předávání náboženských hodnot, je důležité zmínit právě to, jakým způsobem se náboženské hodnoty nebo také tradice předávají. Určitou zásluhu na tom má rodina, ale může mít na to vliv, v jaké době se dotazovaní narodili? Nebo například jak se dále vyvíjeli? Jaký vliv na ně mohli mít jejich vrstevníci?

„Náboženská socializace probíhá do značné míry skrze rodinu, protože rodina je prvotním zdrojem informací o nadpřirozených výkladech“ [Sherkat 2003: 155].

„Náboženská socializace je úspěšnější, pokud jsou rodiče náboženství otevřeně oddaní, snaží se své děti vědomě povzbuzovat k náboženským hodnotám a vztah mezi nimi a dětmi je srdečný. Naproti tomu v rodinách, kde je každý

rodič jiného vyznání nebo jeden bez vyznání, se děti spíše úplně zbavují náboženských závazků, než aby si vybrali vyznání jednoho z rodičů“ [Hunt 2005: 64-65]. Když je dítě vedeno k víře od malička, více se v něm ty náboženské hodnoty zakořeňují a potom s větší pravděpodobností u toho zůstane i nadále. Avšak pokud je tu jeden z obou rodičů nevěřící, je dosti pravděpodobné, že se jejich potomek zřekne víry. Může to být způsobené tím, že i když by jeden rodič chtěl, druhý je proti, nebo pro něj nemá význam, pak nevidí důvod, jaký význam by to mělo přinést jejich dětem, a už od mala je ponechá rozhodnout se. Ovšem tady hrozí, že se zájem v dítěti sám nevyvolá a skončí to tak, že zůstává nevěřícím.

Pokud socializace proběhne úspěšně a dojde k internalizaci, pak se jedinec k těmto vzorům vrací, vše závisí na socializaci v mládí, kde je velmi důležitý postoj rodičů [Sherkat, 2003: 155].

1.2 Náboženství

V této podkapitole bych ráda vymezila nějakým způsobem, co je to náboženství. „Prostý věřící člověk, spolu s teologem odpoví, že je to *víra v boha*, vědomí, že život člověka je řízen k určitému cíli božím záměrem, který je a zůstane člověku neznám. Podle této představy i sama příroda se řídí zákony boží vůle a spěje k cíli, který určil bůh. V podání těchto lidí je víra v boha *jakousi přirozenou, »rodovou« vlastností člověka*, jeho věčnou potřebou“ [Kyselý 1962: 19]. Pro věřícího člověka je víra a náboženství zcela přirozenou součástí jeho života, bez víry by si svůj život nedokázal představit. Víra je s člověkem velmi úzce spjata, neboť ovlivňuje jeho celý život, už jako malé dítě, které je vychováváno svými věřícími rodiči, tak i v dospělosti, kdy prochází životem, a ve stáří.

Lidé víru přijímají, někdy aniž by se zamysleli nad tím, čemu vlastně věří neboť „v jeho představách se náboženství stalo něčím, co je postaveno nad přírodní zákony, nad lidský rozum, nad lidské právo i morálku, nad dobro i zlo,

něčím, co se samo sebou stává řádem světa, kritériem dobra a zla, morálky, rozumu a práva. Domnívá se, že náboženská víra je projevem samého božství a božské inspirace v lidské mysli, jejichž podstatu nelze pochopit jinak než upřímností a důvěřivostí lidského srdce“ [Kyselý 1962: 20-21]. Náboženství lidem dokáže vysvětlit i nevysvětlitelné, když tomu lidé věří a stačí jim to tak, zároveň nám dává představu o tom, co je dobré a špatné, na základě toho nám také náboženství říká, jak být dobrým člověkem, co proto můžu udělat, a jak se naopak vůbec nechovat. Skrze výchovu věřící rodiče předávají náboženské hodnoty a tradice a snaží se své děti vychovávat, jak nejlépe dovedou. Tomu všemu ale mohou vděčit pouze svým rodičům, kteří je už mala vedli cestou víry.

I když se lidé nepovažují za věřící, každý člověk v něco věří, v sebe, v peníze apod. Jde o to, že sami nedefinují, čemu věří, tudíž je pro lidi snadnější uznat, že jsou ateisté, než uznat to, že věří v Boha.

„Spíše bychom měli náboženství chápat jako pojem, s jehož pomocí se pokoušíme vymezit jeden z důležitých projevů lidské činnosti. Problematicnost pojmu náboženství spočívá v tom, že v žádném případě nejde o pojem univerzální“ [Nešpor 2008: 120].

„...abychom náboženství nepovažovali za samozřejmou danost, kterou je možné jednoduše uchopit pozorováním či dalšími metodami empirické vědy.“ Z toho tedy vyplývá, že náboženství nejde úplně tak snadno vymezit, jak by se mohlo zdát. Hovoříme zde o nesnadno uchopitelném pojmu, ke kterému je třeba přistupovat citlivě. Můžeme vynaložit snahu do tohoto pojmu náboženství napasovat „jednotlivé skutečnosti označované jako náboženské, tedy například gesta, texty, instituce, úkony a podobně“ [Nešpor 2008: 120]. Empiricky je to však těžké k dokazování, pokud se nebudeme přímo o těch konkrétních skutečnostech.

Durkheim vymezuje náboženství jako „jednotný systém víry a praktik vztahující se k posvátným věcem, tj. věcem odtažitým a zakázaným; systém víry

a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev“ [Durkheim 2002: 55-56]. Rozmachu dosáhla tahle koncepce náboženství právě díky tomu, že se nezabývá Bohem či více bohy. „V durkheimovské pozici to nejsou bohové, kdo tvoří posvátné věci a místa, ale společnost sama“ [Nešpor 2008: 122].

„Max Weber považoval náboženství za něco, co mělo z jeho pohledu výrazně sociální rozměr, protože náboženství je především prostředkem, pomocí kterého se „fixují“ sociální vztahy a vytváří etická rozhodnutí“ [Nešpor 2008: 122]. Na druhou stranu to až moc spojoval se specifickým typem vůdcovství.

Tito dva významní sociologové Max Weber a Émile Durkheim dali vzniknout „funkcionálnímu modelu náboženství“. A co to vlastně znamená? „Funkcionální model náboženství bychom mohli stručně charakterizovat jako model, který chápe náboženství především jako systém mající ve společnosti specifickou funkci“ [Nešpor 2008: 122].

Podle Davida Václavíka je „základní sociální funkcí náboženství, jeho funkce integrační, tedy schopnost výraznou měrou přispívat k vytváření, posilování a udržování sociální solidarity“ [Václavík 2012: 10].

Náboženství je tu pro lidi, věřící lidé nemusí řešit otázky dobra a zla, neboť náboženská etika říká, co je dobré, a co je špatné. A za to, že se lidé budou chovat v souladu s vírou, budou odměněni. Zde můžeme hovořit o „příslibu větších zisků (nesmrtelnost, spása, dokonalost, atd.).“ Toho všeho lidé dosáhnou, když budou akceptovat „náboženské hodnoty, dodržovat kultické předpisy“ [Nešpor 2008: 123]. Pak už záleží samozřejmě na každém jedinci, jak se zachová. Nic a nikdo nemůže člověku přikazovat, co má a nemá dělat, ale je tu soubor náboženských pravidel, která jednoznačně určují, co je správné a k tomu ještě slibují odměnu, pokud se těmito pravidly lidé budou řídit.

1.2.1 Náboženství v českých zemích v letech 1945 – 1989

Pokud se bavíme o náboženství, nutno podotknout, jak to vypadalo v českých zemích za éry komunismu, neboť se domnívám, že toto období silně zasáhlo do životů věřících lidí. Někteří věřící svou víru zapírali, aby mohli žít co nejpoklidnějším životem, aby jejich děti mohli jít potom studovat na školu a měli možnost lepšího uplatnění v práci. Pak jsou tu i takoví, kteří za žádnou cenu nechtěli zatajovat svou víru, i když to pro ně znamenalo konec lepších zítřků, a i pod hrozbou nepodlehli režimu.

„... v komunismu se odlukou církve od státu chtělo dosáhnout nezvratné „smrti“ náboženství. Státní teror byl nejdříve rozpoután proti pravoslavné církvi, pak proti všem křesťanům“ [Fiala, Hanuš 2001: 16].

„Komunistická taktika byla odlišná v jednotlivých zemích: docházelo k rozeštvání více náboženských společností, k navázání na latentní antiklerikalismus. Obtíže nastaly v zemích se semknutou katolickou většinou“ [Fiala, Hanuš 2001: 16].

Nebylo to pouze tak, že by katolická církev měla zcela odlišné názory jako komunismu, ba právě naopak v některých otázkách měli podobné názory, například názor na sociální problematiku [Fiala, Hanuš 2002: 20].

Kvůli nesouladu režimu a církve byli lidé nuceni žít v utajení, právě aby ochránili sebe a své rodiny. Na straně druhé tu mluvíme ale i o lidech nevěřících, kteří udávali věřící lidi, a to jim potom hodně uškodilo. Režim měl na to své páky, kdy udavače vydíral nebo jim naopak sliboval nějakou odměnu. Katolická církev se ale nevzdávala, vedla dále svůj boj tím, že se například rozvíjely domácí misie, bratrstva a spolky pokračovali ve svém působení, pastorage atd. Tím si zajišťovala církev význam ve společnosti, neboť se zapojovala do společenského života a sehrávala tam stále významnou roli [Fiala, Hanuš 2001: 23].

1.2.2 Religiozita v České republice

Jak můžeme vidět v Tabulce č. 2, za posledních dvacet let se počet věřících lidí snížil asi o dva miliony lidí, bylo to způsobeno ale i tím, že na otázku ohledně víry se nemuselo odpovídat, na druhou stranu tu stále můžeme vidět pokles věřících lidí, a to o polovinu.

Tabulka č. 2 Struktura obyvatel podle náboženské víry (náboženského vyznání) v letech 1991 – 2011 převzato z [ČSÚ 2014: 5]

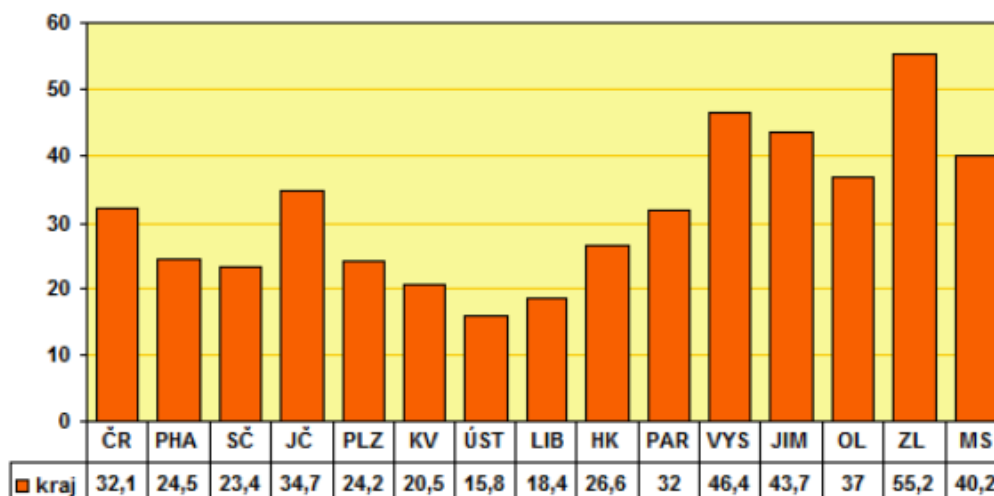
	1991		2001		2011	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Obyvatelstvo celkem ¹⁾	10 302 215	100,0	10 230 060	100,0	10 436 560	100,0
Věřící	4 523 734	43,9	3 288 088	32,1	2 168 952	20,8
z toho						
Církev československá husitská	178 036	1,7	99 103	1,0	39 229	0,4
Církev římskokatolická	4 021 385	39,0	2 740 780	26,8	1 082 463	10,4
Českobratrská církev evangelická	203 996	2,0	117 212	1,1	51 858	0,5
Nábož. spol. Svědkové Jehovovi	14 575	0,1	23 162	0,2	13 069	0,1
Pravosl. církev v českých zemích	19 354	0,2	22 968	0,2	20 533	0,2
Slezská evangelická církev a.v.	33 130	0,3	14 020	0,1	8 158	0,1
Osoby bez víry (bez vyznání)	4 112 864	39,9	6 039 991	59,0	3 604 095	34,5
Neuvedeno (nezjištěno)	1 665 617	16,2	901 981	8,8	4 662 455	44,7

¹⁾ v letech 1991 a 2001 trvale bydlící, v roce 2011 obvykle bydlící

Přes dva miliony lidí uvedlo, že jsou věřící, k určité církvi se pak přihlásil necelý milion a půl a zbytek se nehlásí k církvi. Nejvíce lidí se při sčítání přihlásilo k Církvi římskokatolické a to 1,1 milionu obyvatel. Za římskokatolickou následovala Církev českobratrská evangelická a Církev československá husitská. Mezi ty početnější se lidé hlásili i k Pravoslavné církvi a k Náboženské společnosti Svědci Jehovovi [ČSÚ 2014: 6].

Podle rozdělení na kraje lze vidět na Obrázku č. 1, kde je nejméně, a kde nejvíce věřících lidí. Mezi nejméně věřící kraj patří Ústecký kraj a to s 15,8 %, po Ústeckém je to Liberecký a Karlovarský kraj. Naopak mezi kraj s nejvyšším počtem věřících lidí patří kraj Zlínský s 55,2 %. Druhý je pak kraj Vysočina a třetí Jihomoravský kraj.

Obrázek č. 1 Podíl kategorie „věřící celkem“ v jednotlivých krajích a v celé České republice (údaje v %) převzato z [ČSÚ 2001]

Pokud bychom se na to podívali z hlediska vesnice a města, zjistili bychom, že na vesnici je více věřících lidí než ve městě. Z hlediska celé republiky je na Moravě nejvyšší počet věřících lidí a na severozápadu Čech nejmenší počet lidí hlásících se k víře. Lze tedy říci, že religiozita se snižuje od východu na západ [ČSÚ, 2001].

1.3 Sekularizace

Stejně tak, jako jsem vymezovala na začátku, co je to rodina, budu se snažit také vymezit pojem sekularizace. Odkud tento pojem pochází, a co vlastně znamená?

Pojem sekularizace je latinského původu – „seaculum, což znamená časnost, pozemskost, věk nebo století“ [Bauerová 2013: 7].

Slovník sociologických pojmů říká, že sekularizace je „zesvětštění společnosti. Přeměna společnosti od takové, která je orientována na náboženské hodnoty a instituce, ke společnosti a institucím nenáboženským“ [Jandourek 2012: 201].

Sociologický slovník udává, že sekularizace nebo také laicizace do světa přišla „s francouzskou Revolucí, rozšířením vědecké racionálnosti a moderní

techniky, s průmyslovou revolucí, urbanizací, vznikem dělnické třídy vymykající se z velké části z vlivu církví, s laicizací společenského života, stal se na Západě vztah mezi náboženstvím a kulturou čím dále problematičtější. Tradiční náboženské instituce prožívají od XIX. století rostoucí ústup svého vlivu, pokles počtu svých praktikujících věřících, rostoucí potíže se získáváním kněžstva“ [Boudon, Besnard, Cherkaoui, Lécuyer 2004: 180].

„Od konce XIX. století mluvil M. Weber o „odčarování světa“, vyplývajícího z autonomizace sfér sociální činnosti a zesoukromění náboženství v moderních společnostech“ [Boudon, Besnard, Cherkaoui, Lécuyer 2004: 180].

„Náboženství bylo zpočátku přítomno všude; všechno, co se týkalo společnosti, bylo náboženstvím; tato slova byla synonyma. Postupně se z náboženské funkce začala vydělovat funkce politická, ekonomická, vědecká, ustavily se samostatně a získávaly stále výraznější světský charakter“ [Durkheim 2004: 145]. Tím pádem náboženství bylo stále méně přítomno v každodenním životě lidí, a tedy začalo ztrácet na svém významu.

„Taylor využívá rozlišení tří interpretací sekularisty. Jimi jsou: za prvé úbytek náboženství ve veřejném prostoru, za druhé opadávání náboženské praxe a za třetí změna podmínek náboženské víry“ [Taylor 2013: 8]. Lidé navštěvují kostely v čím dál menší míře, praktikují spíše osobní cestu víry. Může to posilovat upadání náboženství?

„I když náboženství nevymírají tak, jak by si teoretici sekularizace přáli, jejich funkce a podoba se v moderních společnostech nepochybně mění. Podle amerického sociologa Josého Casanovy mají zastánci sekularizační teze pravdu v tom, že přirozenou součástí modernizačního procesu je diferenciací a specializací moderních institucí a uvolňování těchto institucí ze závislosti na církvi. Omylem klasické sekularizační teze však je, že k tomuto základnímu procesu připojuje teze o úpadku a privatizaci náboženství a že předpokládá, že oslabení

vlivu náboženské víry a privatizace náboženství jsou vnitřně spojené s modernizací stejně jako diferenciací sociálních institucí“ [Hamplová, Nešpor, Lužný 2013: 13].

„Převážná většina Evropanů nechodí do kostela, nehlásí se k náboženskému vyznání, nemá příliš vřelý vztah k církvím a odmítá nábožensky založené morální zásady. Tvrzení o sekulární evropské výjimečnosti je však oprávněné jen tehdy, pokud se zaměřujeme pouze na institucionalizované náboženství, tj. na chování vztahující se nějakým způsobem k církvím a církevnímu učení. Evropané totiž sice nechodí příliš často do kostela, ale přesto – masově – věří v nadpřirozeno a působení materiálních sil a jsou ochotní věnovat značný čas, pozornost a finanční prostředky na religiozní aktivity tohoto typu. V Evropě tak vítězí spíše jiná podoba náboženského vnímané světa, kterou lze nazvat alternativní či de-traditionalizovanou religiozitou či spiritualitou“ [Hamplová, Nešpor, Lužný 2013: 14].

Jak jsem uvedla výše, každý člověk potřebuje něčemu věřit, a i když to člověk nesouhlasí s danou církví a považuje se za ateistu, existuje tady další dimenze víry ve vyšší věci, v duchovno a tak dále. Byť víra národa nezapadá do tradičních církví, lidé si nachází svá alternativní řešení a své směry, jak věřit v duchovno. Může tím být například „četba horoskopů nebo víra ve schopnosti léčitelů, novopohanství, věštění nebo čtení z karet, ale i třeba zájem o parapsychologii, různé meditační techniky, jógu, východní medicínu, homeopatii nebo new age“ [Hamplová, Nešpor, Lužný 2013: 14].

1.3.1 Odkouzlení světa – Protestantská etika

V předchozí kapitole se můžeme dočíst, že náboženství určuje způsob života věřících lidí, je pro ně posvátné a úzce spjaté s jejich životy. Náboženství prochází

všemi etapami historického vývoje světa. Víra v bohy tu byla už dávno. Náboženství má tedy nějaký vývoj, nějakou historii. Náboženství je ustavené stejně jako z povinnosti tak i ze svobodné volby [Gauchet 2004: 25].

Jak se začala projevovat ona „protestantská etika“ na začátku? Podle Offenbachera v různých sférách jako je vzdělávání, úspěšnost v ekonomice atd. protestanté předbíhají lidi katolického vyznání. Otázka zní, čím to, že protestanté byli úspěšnější? Tahle tvrzení nenacházíme pouze u Offenbachera, ale také například u Gotheina [Loužek 2005: 149].

Onen rozdíl mezi protestanty a katolíky mohl vznikat z nejrůznějších příčin, jako je třeba rozdílný výběr školy, jiné majetkové zabezpečení. To všechno ovlivňovalo další vývoj protestantské etiky [Loužek 2005: 152]. Weber říká, že nezáleží na tom, jestli jsou protestanti ti, kteří vládou nebo jsou ovládáni, prostě „mají zvláštní sklon podporovat ekonomický racionalismus, v daleko větší míře, než je tomu u katolíků“ [Loužek 2005: 153]. Právě tak u protestantů vznikala „kapitalistický duch“. Lidé měli co nejsvědomitěji vykonávat práci, ale s tím, že to bude opodstatněno náboženstvím, vykonávali své povolání a za to byli náležitě ohodnoceni. Pokud se jim tohle všechno dařilo v životě plnit, mohli mít pak dojem, že právě oni byli predestinováni. To je vedlo ke zdokonalování sebe sama. To se týkalo především kalvinismu. Kalvinismus spojoval život náboženský s pozemským jednáním [Loužek 2005: 156-157]. „Protože Bůh již o vyvolení a zavržení rozhodl předem, věřícímu nezbyvá nic jiného, než pevně věřit v Krista a neúnavně pracovat v povolání. Jedině tak bylo možné zahánět náboženské pochyby a dodat si jistotu“ [Loužek, 2005: 158-159]. A tak si věřící lidé, tedy kalvinisté, povoláním a poctivou prací ověřovali svou predestinaci, pokud se jim dařilo, znamenalo to, že jsou předurčeni ke spáse.

Co se tedy chápe „odkouzlením světa“? Jako nástroj spásy sloužila magie, které se ale katolická víra nikdy úplně nezbavila, například jako židovská víra. I

dnes má kněz moc proměňovat chléb v tělo Kristovo a víno v krev Kristovu. Kalvinismus ale přichází s novým pozitivním nápadem tedy „že víru máme *osvědčovat* soustavnou světskou prací.“ Člověk už tedy nepotřebuje kněze, svátost smíření atd. k tomu, aby byl předurčeným, svou predestinaci si ověřoval ničím jiným než prací. To vedlo k honbě za ziskem, avšak rozhazování majetku a nepřiměřené utracení nebylo v pořádku [Loužek 2005: 159-160].

1.3.2 Sekularizace v ČR

„Česká společnost není v tomto ohledu v žádném případě výjimkou, naopak. I když – měřeno podílem obyvatelstva, které se hlásí k náboženskému vyznání nebo chodí na bohoslužby – patříme mezi nejsekulárnější evropské země, neznamená to, že jsou Češi sekulární ateisti, kteří nevěří v nadpřirozeno a nezajímají se o spirituální otázky. Nejenže nezanedbatelný počet Čechů věří, že existuje nějaká nadpřirozená síla, že hvězdná znamení a horoskopy mohou ovlivnit běh lidského života nebo že někteří věštcí mají schopnost předvídat budoucnost, ale patříme mezi evropské země, v nichž je tato víra nejrozšířenější“ [Hamplová, Nešpor, Lužný 2013: 14].

Z toho vyvstává otázka, čím to, že u nás je čím dál méně věřících v klasických církvích, ale přibývá lidí věřících v alternativní religiozitu? Mohlo by to být způsobené i komunismem v naší zemi?

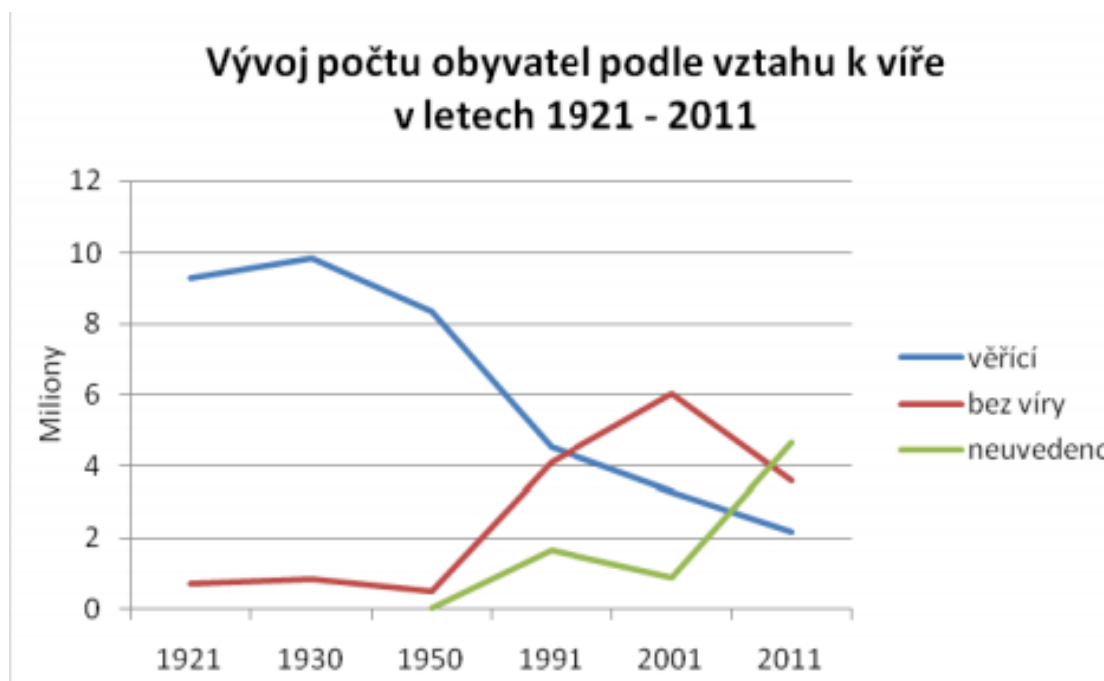
„Empirické výzkumy naznačují, že ačkoliv je zájem o alternativní religiozitu rozšířený v celé Evropě, největší oblibě se těší v postkomunistických zemích“ [Hamplová, Nešpor, Lužný 2013: 16].

„Česká populace je z hlediska náboženského vyznání a návštěvnosti bohoslužeb značně sekularizovaná“ [Hamplová, Nešpor, Lužný 2013: 58]. Tento výrok se však netýká víry v nadpřirozeno a s tím spojených okolností. Když vzpomeneme například víru v peklo, nebe, posmrtný život, amulety, hvězdy, horoskopy apod. lidé věří v existenci něčeho takového, nelze tedy říci, že Češi jsou

ateisté nebo agnostici. „Pokud totiž vezmeme v úvahu i religi3zn3 představy, které nevycházej3 z církvní tradice, zjistíme, že je v České republice víra v nadpřirozeno a náboženské fenomény značně rozšířená“ [Hamplová, Nešpor, Lužný 2013: 59].

Když se podíváme na graf (Obrázek č.2), můžeme vidět, že za necelých sto let víra v Boha rapidně poklesla. Za přelomová léta považuji 50. léta, kde se křivka láme a věřících ubývá, naopak nevěřících přibývá a lidí, kteří nechtějí uvádět svůj vztah k víře, taktěž přibývá v posledních deseti letech.

Obrázek č. 2 Vývoj počtu obyvatel podle vztahu k víře v letech 1921 – 2011 převzato z [ČSÚ 2014, 4]

1.4 Metody při kvalitativním zkoumání

Při kvalitativní metodě zkoumání používáme metodu indukce. Indukce je založena na pozorování, hledají se pravidelnosti, které se snad objevují v objektivní

realitě. Jde se od jednotlivého k obecnému, kdy pravidla jsou stanovována konkrétními příklady. Ovšem to, co zjistíme indukcí neplatí vždy, ale jen s určitou pravděpodobností. Tudiž výsledky kvalitativního výzkumu nelze zobecnit na celou populaci, neboť se zkoumá pouze malý vzorek, ale zkoumaný objekt nám popisuje co nejdříve, a to i co do největších detailů. O zkoumaném vzorku se tedy dozvídáme mnoho informací [Majerová et al. 2008, 254].

Kvalitativní výzkum nám pomáhá porozumět situaci a na základě toho můžeme utvořit teorii. Výsledky kvalitativního výzkumu nelze zobecnit na populaci, jako tomu je u kvantitativního výzkumu. Zato však výsledky více odpovídají realitě [Majerová et al. 2008, 254].

1.4.1 Zásady kvalitativního výzkumu [Disman 2009, 372]

1. **otevřenost** – vůči zkoumaným osobám i situaci
2. **zahrnutí subjektivity** – dochází k částečné identifikaci výzkumníka se zkoumaným jevem, ale s kritickou distancí
3. **procesuálnost** – možnost změn metod v průběhu výzkumu
4. **reflexivita** – schopnost reagovat na nové jevy a přizpůsobovat se jim
5. **zaměření na případ** – případové studie
6. **historicita**
7. **kontextuálnost** – snaha pochopit kontext
8. **holistický přístup**
9. **triangulace** – kombinování metod
10. **problematizace determinovanosti** - ve společenských vědách neexistují zákonité závislosti

Tyto zásady jsou velmi důležité pro následovnou správnou interpretaci sesbíraných dat a materiálů. Je třeba si dávat pozor na různé projevy neverbální komunikace a vše se snažit správně pochopit a správně zaznamenat. Zároveň co nejvhodněji reagovat a měnit otázky podle kontextu a situace. Být pozorný ke

všemu, co nám zkoumaný člověk říká, co je pro něj důležité. Zůstat do jisté míry objektivní a kriticky pozorovat.

1.4.2 Sběr dat

„Mezi techniky sběru dat spadá přímé pozorování, rozhovor, dotazníkové šetření, analýza dokumentů (jakýchkoli, které nebyly vytvořeny za účelem daného výzkumu)“ [Punch 2008, 49]. Metody sběru dat se liší, a pro kvalitativní výzkum jsou vhodnými metodami například dotazník, rozhovor, biografická analýza a pozorování.

1.4.2.1 Dotazník

Dotazník je jednou variantou sběru dat při kvalitativním tak i kvantitativním výzkumu. Je to „soubor předem vybraných otázek sloužících pro shromáždění dat“ [Punch 2008, 49].

Dotazník bývá předkládán dotazovanému v psané podobě, a proto se také odpovídá v psané formě. Měl by být co nejvíce anonymní, a tím se docílí co největší otevřenosti a upřímnosti dotazovaného, pak také můžeme usuzovat na to, že dotazovaný odpovídal upřímně a pravdivě. Dotazník je nejméně časově náročný z níže uvedených způsobů sběru dat.

Otázky v dotazníku mohou být buď otevřené, uzavřené, polootevřené nebo škálové. U uzavřených otázek se většinou udává i možnost jiné, protože ne vždy se odpověď vleze do námi formulovaných odpovědí. Každý člověk je jiný a má jinou zkušenost, a proto bychom ho neměli škatulkovat, ale dát mu i prostor. Tedy u uzavřených otázek máme nabídnuty i možnosti, jak odpovědět. Otevřené otázky dávají více prostoru pro dotazované, tam se můžou rozepsat [Gavora 2000, 103-104].

Problémem u dotazníků u kvalitativního výzkumu je to, že chybí osobní kontakt a může dojít také k nesprávné interpretaci odpovědí. Na druhou stranu je to rychlejší možnost.

1.4.2.2 Rozhovor

„Metoda rozhovoru (interview) je založena na přímém dotazování, tedy na verbální komunikaci výzkumného pracovníka s respondentem nebo více respondenty“ [Švarová 2005: 28].

Je tedy zapotřebí, aby tazatel i dotazovaný byli přítomni. Na základě toho, kolik se dotazníku účastní respondentů se dělí na individuální nebo skupinový. V případě individuálního rozhovoru se jej účastní pouze tazatel a respondent. Ve skupinovém rozhovoru je více respondentů, odpovídají na otázky, dodávají informace navíc, které jim vytanou na mysl v rámci rozhovoru, dozvídáme se různé úhly pohledu respondentů na určitou problematiku, názory, rozpory. A i když se pomocí skupinového rozhovoru dozvíme více informací, jsou pak těžší na rozbor, neboť respondenti se mohou přerušovat či mluvit přes sebe.

Také můžeme rozhovory rozdělit podle otázek na standardizované, polostandardizované nebo nestandardizované. Přičemž u standardizovaného vše probíhá podle přesně formulovaných otázek v přesném pořadí, a také i otázky jsou již předem formulované. U polostandardizovaného rozhovoru se setkáváme s také už formulovanými odpověďmi, ale zároveň výzkumník má ještě otázky doplňující a upřesňující, což mu dává možnost dozvědět se více informací a odpovědi nejsou tak osekáné. Nestandardizované rozhovory mají předem určená témata, kterých se chce tazatel dotknout, ale je však zcela na tazateli, v jakém pořadí se bude ptát, a na co všechno [Švarová 2005: 28].

1.4.2.3 Biografická analýza

„Jedna z analytických metod postavená na studiu a rekonstrukci životopisů neboli biografii.“ Tahle metoda se používá nejen v sociologii, ale i v jiných vědách jako například „historiografii, demografii a uměnovědě“ [Nešpor 2017].

Součástí biografické metody je také metoda autobiografická, která zpracovává „autentické životopisy“, a také metoda genealogická. Biografická metoda je postavena na předpokladu, že informace nelze získat jiným způsobem. A přináší nám

- „1. přesná chronologická lokace jednotlivých událostí
2. možnost sledování koincidence profesní, politické, vzdělanostní kariéry, dynamiky rodinného života
3. identifikace událostí a fakticit, které leží mimo běžné paradigma zjišťování
4. větší možnosti propojit analýzu života jednotlivců s životem institucí a organizací
5. možnost zachycení marginálních, popř. přímo utajovaných oblastí lidského života
6. v případě autobiografií možnost zjistit míru autostylizace, v případě oficiálních životopisů konfrontací se skutečnými fakty odhalit řadu zajímavých souvislostí jak věcných, tak ideol.
7. lze sledovat vazby jednotlivců na určité území, region, genia loci
8. lze provést rekonstrukci sociální sítě jednotlivce, resp. jeho zapojení do různých typů soc. sítí“ [Nešpor 2017].

1.4.2.4 Pozorování

„Pozorování je nejzákladnější metoda empirických věd a vědecké práce vůbec primárně zaměřená na získávání kvalitativních údajů“ [Nešpor 2017]. Pozoro-

vání provádíme bez kladení jakýchkoliv otázek, či ovlivňování zkoumaného objektu. Pozorování dělíme na přímé a nepřímé. Kdy při přímém pozorování dochází k bezprostřednímu styku pozorovatele a zkoumaného předmětu a k pozorování probíhá skrze smyslové vnímání. U nepřímého pozorování se používají různé jiné aparáty, jako například mikroskopy, dalekohledy, atd.

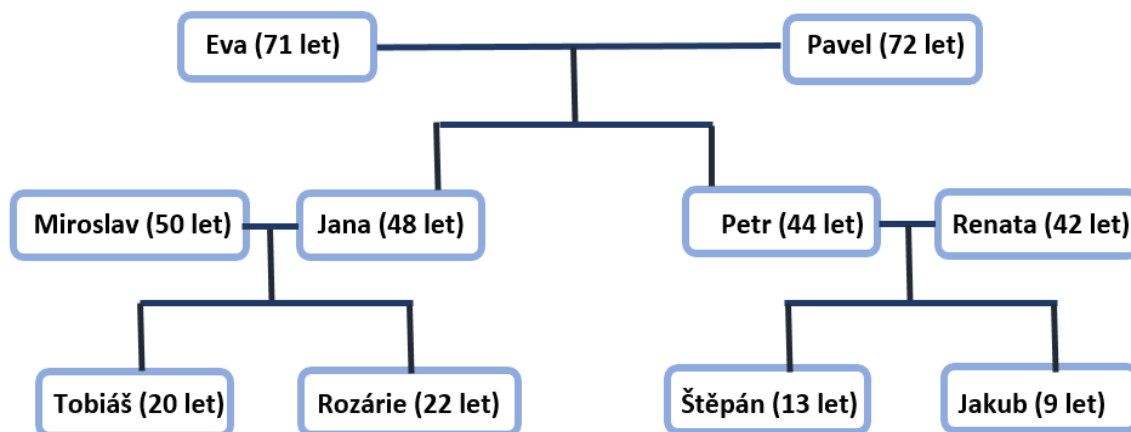
Dále máme pozorování registrující, při kterém sbíráme data a podklady pro další zkoumání. A pozorování kontrolní, při kterých potvrzujeme zjištěné informace [Nešpor 2017].

2 EMPIRICKÁ ČÁST

Pro svůj kvalitativní výzkum jsem si vybrala jednu rodinu, u které předpokládám, že jedna větev jsou lidé věřící, u druhé větve je tomu naopak. Tato zkoumaná rodina pochází z Valašska (Zlínský kraj), což je velmi silně věřící krajina a druhá část rodiny pochází z kraje Moravskoslezského, který na tom není úplně špatně. Z Obrázku č. 1 vyplývá, že kraj s nejvyšším počtem věřících lidí, je kraj Zlínský, kraj Moravskoslezský se nachází na čtvrté pozici.

Prarodiče – babička (Eva) a dědeček (Pavel) mají dva potomky, dceru (Jana) a syna (Petr), oba dva jsou ve svazku manželském a oba mají dvě děti, Jana má dceru (Rozárie) a syna (Tobiáš), Josef má dva syny (Štěpán a Jakub). Eva, Pavel, Jana s manželem (Miroslav) a dětmi žijí ve Zlínském kraji a jsou nábožensky založení. Petr bydlí s manželkou (Renata) a dětmi v Moravskoslezském kraji, odkud pochází i jeho manželka a její rodiče. Pro lepší představu a orientaci jsem vytvořila schéma rodinného rodokmenu (Obrázek č. 3).

Obrázek č. 3 Schéma rodokmenu zkoumané rodiny

Postupně jsem mluvila se všemi členy této rodiny a zjišťovala, jak to v jejich rodině funguje. Položila jsem jim otázky, na které mi následně odpovídali.

2.1 Rozbor rozhovorů

Rozhovory jsem dělala u tázaných doma. Jak jsem již uvedla, vybrala jsem si rodinu pocházející ze Zlínského kraje a druhou větev z Moravskoslezského kraje. Sestavila jsem si otázky a postupně se tázala jednotlivých členů zkoumané rodiny. Pro zachování anonymity jsem respondentům změnila jména.

Klíčové pro můj výzkum byl předpoklad, že prarodiče jsou věřící. V této rodině jsou věřícími prarodiči, rodičové Petra Eva a Pavel, rodiče Renaty, manželky Petra, jsou nevěřící, jak uvedla paní Renata.

2.1.1 Představení členů rodiny

Úplně na začátek bych začala s tím, jak se kdo popisuje, a jak vidí svoji rodinu. A začala bych tedy nejstarší generací, kterou jsem zkoumala – prarodiče.

Paní Eva mi na otázku „Jste věřící?“ odpověděla „Ano, jsme“. Tím myslela celou rodinu, pohlíží na svoji rodinu, jako na rodinu věřících. Jí osobně víra hodně pomohla, když jí osud připravil mnoho těžkostí v životě, jako byla například rakovina. Do kostela chodí každou neděli, na svátky, prostě když může, tak nechybí. Každý den se modlí, a když ne, tak se aspoň přežehná. Víra je každodenní součástí jejího života, pravidelně chodí ke zpovědi, je křtěná i biřmovaná. Rodiče paní Evy byli věřící, a i svou dceru k tomu vedli od mala. Nikdy neměla žádné pochybnosti o své víře. Nelíbí se jí ale, když se stane v církvi nějaký skandál, který způsobí jedinec, ale špatné světlo to vrhá na celou církev. Lidé by měli kněžím věřit, a když se přijde na něco, co je v rozporu, mělo by se to řešit okamžitě a nenechat to zajít dál, jak uvedla paní Eva.

Pan Pavel je věřící, pravidelně navštěvuje kostel, a také chodí ke zpovědi. Je křtěný i biřmovaný. Také v jeho životě hraje víra velkou roli, každý den se modlí, a i jeho rodiče jej vedli k víře, protože byli také věřící. Nad vírou se zamýšlí občas, spíše bych řekla nad kázáním v kostele než nad samotnou podstatou.

Paní Eva a pan Pavel mají dvě děti – Janu a Petra. Oba dva jsou ve svazku manželském a každý má dvě děti. Dcera Jana žije s manželem s dětma spolu s jejími rodiči v jednom domě (Zlínský kraj). Syn Petr žije se svou manželkou s jejími rodiči u rodiny své manželky (Moravskoslezský kraj).

Pro paní Janu je víra důležitou součástí jejího života, také pravidelně navštěvuje bohoslužby skoro každý týden. Je jak křtěná, tak i biřmovaná. Sama o sobě tvrdí, že víra je pro ni v životě důležitá, ale zase „to nehrotí“. Na otázku, jestli měla někdy myšlenky, že je víra zbytečná apod. odpověděla, že dřív se jich nikdo neptal, na takové myšlenky prostě nebyl prostor, rodičům se neodmlouvalo, a tak když se řeklo „Jde se do kostela“, tak se šlo. Také říká, že člověk potřebuje v něco věřit, i když ne přímo v Boha, v něco přece jen každý věří.

Manželem paní Jany, je pan Miroslav, se kterým mají dva potomky Rozárii a Tobiáše. Pan Miroslav je věřící, pokřtěný a pobiřmovaný. Chodí pravidelně do kostela, stejně tak jako ke zpovědím. Stejně jako jeho žena si myslí, že lidé potřebují víru, že jim to pomáhá v životě, a že každý potřebuje v něco věřit. Víra je každodenní součástí jeho života. On sám se nad vírou zamýšlí především díky kázání v kostele, které podle něj lidi k tomu přímo vybízí. Podle jeho názoru, člověk, který věří, musel někdy o své víře zapochybovat, na druhou stranu dodává, že tyto pochybnosti vytvořil zase jenom člověk, který to chtěl ve svůj prospěch nebo aby uškodil druhým. Kvůli víře byl pan Miroslav označován za „nežádoucího“ tehdejším režimem, neboť jeho rodina se hlásila ke katolické církvi, a to byl tehdy problém, který věřící lidi omezoval, stíhal apod.

Dceru Rozárii a syna Tobiáše se snažili manželé vychovávat k víře také. Starší Rozárie je věřící, chodí pravidelně na bohoslužby. Rozárii nikdy nebylo potřeba nutit k tomu, aby do kostela chodila. Byla k tomu vedena jak rodiči, tak i prarodiči. Víra je pro ni velmi důležitá, v poslední době více než když dříve. Mnoho věcí si uvědomuje a vnímá jinak. Je pozornější i k ostatním lidem ve

smyslu, všímání si, kdo je a není věřící. Měla i trochu krizi, ne v tom, že by nevěřila, spíš že se jí nechtělo někdy v kolem jejích 13 let. Modlí se dennodenně, nosí křížek, hrdě se ke své víře hlásí, ráda o ní mluví s ostatními a tím v lidech vyvolává zájem o náboženství. Rozárie je jak pokřtěná, tak bylo i u biřmování a sama se stala biřmovací kmotrou.

Tobiáš o sobě sice tvrdí, že je věřící, je pokřtěný, ale k biřmování se zatím nedostal. Podle jeho slov víra pro něj není úplně aktuální téma. Věří, že až bude starší tak se k tomu vrátí a možná se nechá i biřmovat. Do kostela nechodí, pouze na svátky jako jsou Vánoce a Velikonoce. Jeho otec se na něj zlobí, že není biřmovaný, ale toto rozhodnutí nechává na Tobiášovi. Tobiáš se nepohybuje mezi věřícími lidmi, kromě jeho rodiny. Moc se o své víře nebaví a tvrdí, že víra není součástí jeho každodenního života.

Teď bych chtěla představit syna Petra a jeho rodinu. Pan Petr byl vychováván věřícími rodiči. Sám se označuje za věřícího, stejně jako jeho rodina. Je křtěný a i biřmovaný. Víra je pro něj důležitá, protože když ne víru, co jiného by lidé měli? Bohoslužby navštěvuje pravidelně téměř každou neděli, ale do kostela chodí sám. Víra mu pomáhá brát věci s nadhledem, dodává klid a oporu do života. I přes to, že je věřící, svoji víru označuje za „neživou“.

Petrova manželka Renata není věřící ani její rodiče nejsou věřící a ona sama k víře nemá téměř žádný vztah. Do kostela zajde spíše z povinnosti ve svátky kvůli manželovi a jeho rodině. Být věřící pro ni představují pravidla, která se musí dodržovat, podle kterých se musí žít, na druhou stranu říká, že každý by měl mít vlastní rozum. Není pokřtěná a víra pro ni nic neznamena. Jediný styk s náboženstvím je pro ni její manžel a jeho rodina. Její názor na víru je takový, že je to každého věc, ale neměli by se do toho lidé nutit. Říká, že nedokáže věřit v Boha, je to něco v ní, co ji nedokáže přimět, aby věřila.

Pan Petr se snaží své potomky vést nějakým způsobem k víře, ale jeho manželce na tom nezáleží. Ne že by své syny přímo naváděla proti tomu, ale není

to pro ni důležité. Pan Petr a jeho žena Renata mají dva syny Štěpána a Jakuba, oba jsou pokřtění. Na otázku, jestli je Štěpán věřící, odpovídá „Asi trochu, moc ne“, víra pro něj není důležitá, i přes snahy jeho otce, kdy jim říká, jak se chovat v kostele apod. to ve Štěpánovi moc nezanechává. Věří pouze ve chvílích jako například, když píšou písemku ve škole nebo když hrají fotbalový zápas. O víru se nezajímá, moc o tom nemluví, pouze s otcem a jeho rodinou. Protože jeho prarodiče se mu i jeho bratrovi snaží ukázat, že víra je dobrá, ale neúspěšně. A proto je to taky hodně mrzí. Štěpán i jeho bratr Jakub chodí na mše pouze na Vánoce a Velikonoce. Jakub o sobě tvrdí, že je věřící, a že víra je o tom věřit v Ježíše a anděly. A stejně jako jeho bratr si vzpomene na modlitbu ve škole, když chce dostat jedničku nebo na fotbale. S kamarády se o víře nebaví, pouze občas se svým otcem.

Všichni věřící z této rodiny se shodli na tom, že víra s přibývajícím věkem, je pro ně více důležitá než v mládí. Člověk uvažuje jinak, na věci se dívá jinak, má více zkušeností a nebyť víry asi by některé životní osudy snášeli mnohem hůře. Člověk potřebuje víru v dobro, pomáhá mu to v životě a znamená to určitou jistotu, kterou nevezme nikde jinde.

2.1.2 Vztahy v rodině

Paní Eva s manželem Pavlem bydlí v jednom domě s její dcerou a dceřinou rodinou, tím pádem se potkávají každý den. Se svým synem Petrem a jeho rodinou se potkávají zhruba jednou do měsíce, když přijedou na návštěvu. Všichni se mají rádi a panují mezi nimi dobré vztahy. Nikdy mezi sebou neměli nějaké větší problémy. Paní Eva říká, že je to dáno i tím, že jejich rodina je věřící, že se lidé mezi sebou i méně hádají a vlastně víra pomáhá ve stmelování rodiny. Jistý vliv ze strany prarodičů ke svým dětem tu byl, když byli děti, byli vychováváni k víře. Když byla Rozárie s Tobiášem malí, byl tu jistý vliv od prarodičů taktéž. Pro Tobiáše teď není víra aktuální, ale Rozárii to ovlivnilo dost, když ji prarodiče brávali

jako malou každý týden na mše. Jak už jsem zmínila, nikdo ji do toho nenutil, chodila dobrovolně, ale měli na tom svůj podíl, že mohla jít s nimi. Později začala Rozáie chodit na pozdější mše se svými rodiči. Ptala jsem se také paní Evy na to, jestli si myslí, že by mohla nějak ovlivnit víru potomků syna Petra, odpověděla, že to hodně závis také na tom, v jakém kraji bydlí. Zmiňuje se tom, že v jejich městě chodí do náboženství téměř všichni z ročníku, v porovnání s krajem, kde žije jejich syn Petr s rodinou má výuku náboženství pouze malý počet dětí. Takže už to, kde bydlí, je ovlivňuje.

Když jsem se potom ptala na vztah k Renatě, manželce Petra, nikdo o tom moc nechtěl mluvit. Paní Eva se vyjadřuje o své snasě Renatě tak, že „Byla nevěřící, ale svatbu měli v kostele.“ a z jejího povídání jsem měla dojem, jako by je pořád chtěla bránit, ve smyslu, že snacha přece jen není tak úplně nevěřící. To, že si její syn paní Evu mrzelo, ale nechtěla do toho zasahovat a dělat případné rozbroje. Pan Pavel o tom moc mluvit nechtěl a na otázku odpověděl tak, že snacha je dobrá manželka jen nevěřící, a tak to taky bere. Stejně tak dcera Jana zastupuje názor, že je to každého věc. Avšak manžel Jany pan Miroslav o tom dokáže mluvit otevřeněji. Uvedl, že pan Petr nedbal na to, co si myslí rodina, šel si svojí cestou a neřešil, že je jeho manželka nevěřící, ale že zřejmě nepomyslel, jak to bude vypadat v budoucnosti s jeho dětmi. Neřešili to a s přibývajícím věkem to pana Petra i jeho rodiče mrzí čím dál víc. Jenomže je to tabu, nemluví se o tom, aby se zbytečně nerozpoutávaly hádky. Ve výsledku není problém to, že paní Renata není věřící, ale to, že nevychovávali syny Štěpána a Jakuba jako věřící.

2.1.3 Ubývá či přibývá věřících v České republice podle dotazovaných?

Podle paní Evy to hodně záleží na tom, ve kterém kraji se nacházíte, ale Valašsko a Slovácko jsou na tom z hlediska plnosti kostelů a věřících nejlépe. Její rodina žije na Valašsku a konkrétně v městě, kde bydlí jsou kostely plné. V neděli tam bývají tři mše a na všech je plno. Jenom se to liší z hlediska věku, na první mši

jsou spíše lidé nad padesát let, na pozdějších mších se najdou rodiny s dětmi a lidé pod padesát. Také záleží na době, ve které se nacházíme. Za komunismu, když byli věřící lidé stíháni pro to, že jsou věřící, méně chodili na mše, nepřiznávali se ke své víře, ze strachu z budoucnosti. Každý měl svoji volbu a paní Eva s manželem své potomky nenutili chodit do náboženství, ale oni sami se rozhodli, že tam chodit budou i navzdory době. Po změně režimu u nás hodně lidí začalo chodit do kostela, dříve nechodili jen aby se například jejich děti dostaly na dobré školy, neměly zbytečné problémy apod. Pan Pavel si myslí, že věřících ubývá, byť jsou pokřtění, mezi mladými to teď není úplně in a do kostela přestávají chodit.

Paní Jana je toho názoru, že na Moravě bylo věřících vždycky víc než v Čechách, takže podle jejích slov na Moravě věřících ani moc neubývá, tak jako v Čechách. Je to způsobeno tím, že ti, kteří jsou k tomu vedení už od malička, v tom prostě pokračují. Ti, kteří nebyli k víře vedeni od dítěte je jasné, že být věřícími, je pro ně těžší, a tak snadněji sejdou z cesty. Také vzpomíná dobu před převratem a dobu po 89. roku, kdy zarytí komunisté po převratu začali chodit na bohoslužby a dodnes chodí každý týden pravidelně.

Pan Miroslav říká, že věřících sice nepřibývá, ale ve svém okolí potkává spoustu lidí, kteří se za věřící nepovažují, přesto se svými názory v hodně věcech shodují s lidmi věřícími. Každý by chtěl někam patřit, někam se zařadit, ale vždy to není tak jednoduché. A tak sdílí stejné ideje jako věřící, pouze se k nim nehlásí.

Ze zkušenosti Rozárie věřících přibývá ve střední a starší generaci, hodně také záleží na situaci, ve které se jedinec nachází. Když mu zemře někdo blízký, začne hledat útěchu ve víře, i když před tím do kostela vůbec nechodil, začne. Mezi mladými lidmi je to o něco složitější, protože jsou ovlivňováni lidmi, se kterými jsou nejvíce v kontaktu. Bratr Rozárie Tobiáš se domnívá, že věřících přibývá kvůli situaci ve světě a stále častějším teroristickým útokům, a proto lidé hledají útěchu ve víře.

Každý má na tuto otázku svůj názor, někdy se scházejí a někdy se rozcházejí. Prarodiče se víceméně shodli na tom, že věřících ubývá, jejich dcera s manželem říká, že také záleží na tom, v které části země se zrovna nacházíme. Nejmladší generace je více optimistická, má pocit, že právě naopak věřících přibývá vzhledem k situaci, kdy se lidé čím dál více bojí a hledají útěchu, kde se dá.

2.1.4 Jak předávat víru/náboženské tradice?

Pan Pavel s manželkou byli sami vedeni svými rodiči, k tomu, aby byli věřící. Tyto hodnoty se snažili vštěpovat i svým dětem. Tím, že je brávali do kostela a tehdy neexistovalo, že by řekli ne, ba dokonce se i těšili. Připadalo jim to naprosto přirozené. Ať už třeba v pozdější době, když byli starší a po probdělé noci ráno bez jakýchkoliv připomínek vstali a šli do kostela s rodiči, jak uvádí paní Jana. I svatba jejich syna s nevěřící paní Renatou je nakonec těšila, protože se nechali oddat v kostele, a na tuto událost rádi vzpomínají.

Také paní Jana s manželem svým manželem vychovávaly dceru a syna k víře, brávali je do kostela na bohoslužby, na hřbitov, modlili se s nimi, učili je víře, vedli je k tomu odmalička, šli jim příkladem a doufali, že to v jejich dětech něco zanechá. Také je posílali do hodin náboženství, kde je připravovali na první svaté přijímání. Rozárie od toho nikdy neodstoupila, pravidelně se modlí, navštěvuje mše, medituje nad knihami, čte z Bible a došla až ke svátosti biřmování. Tobiášovi to dalo nějaké základy, ale jak sám uvedl, není to pro něj aktuální. To, že nechodí pravidelně do kostela, a také to, že není biřmovaný vyvolává nelibost u jeho rodičů, ale tuto volbu nechávají na něm, protože je dospělý a může se rozhodnout sám. Paní Jana bere jako předávání víry i jen to, že o tom s někým mluví, většinou se jí stává, když jsou lidé přímo proti tomu, prostě se s nimi s takových věcech nebaví, protože to prostě nemá cenu. Pan Miroslav to bere jako koloběh, kdy on sám byl vychováván k víře, byl pokřtěný, chodil do náboženství, šel k prvnímu svatému přijímání, pak následovalo biřmování, svatba v kostele a

předávání náboženských hodnot dál, svým dětem, u kterých si přeje obdobný vývoj, jako to zažil on sám, základy jim dal a teď už je to na každém.

Pan Petr vytváří snahu vštěpit svým synům Štěpánovi a Jakubovi nějaké náboženské tradice a hodnoty čtením z Bible, tím, že se o tom s nimi snaží mluvit a brát je do kostela, ale překážku vidí ve své manželce, která je nevěřící, víra pro ni nic neznamena, nechodí do kostela, manžela v tomto ohledu respektuje, ale nijak zvlášť se jí to netýká. Jednou se tak rozhodl a své děti vidí jako výsledek jejich manželství, kdy jeden z nich je věřící a druhý nevěřící. Paní Renata slaví Vánoce a Velikonoce, a to považuje za předávání nějakých náboženských tradic svým dětem, jiným způsobem je k víře nevede. Ona sama byla vychovávána nevěřícími rodiči a byť měla věřící babičku, která pocházela z Polska, nijak ji neovlivnila. Pohled paní Renaty na víru a náboženství se ani v průběhu jejího života s věřícím manželem nijak nezměnil, proto také nevede její syny k víře.

Rozárie se snaží předávat náboženské tradice a hodnoty svým kamarádům, lidem v jejím okolí a jednou je chce předávat i jejím dětem. Tím, že o tom mluví vyvolává v mnoha lidech zvědavost a zájem a již několikrát se jí stalo, že i nevěřící kamarádka se s Rozárií rozhodla navštívit bohoslužbu. Tohle Rozárie považuje za úspěch a předávání víry, byť se z nevěřící nestane věřící, už jen probuzení zájmu by mohl být prvním krokem. Možná jen stačí sdílet stejné názory a ztotožnit se s podobnými myšlenkami hranice mezi věřícím a nevěřícím nebudou tak jasné a vyhraněné. Její bratr Tobiáš nijak dál víru a náboženské tradice nepředává, stýká se s lidmi, pro které toto téma není aktuální a jediný, s kým se o víře baví, je pouze jeho rodina. Nepopírá však, že se jednou navrátí k navštěvování kostela nejenom na Vánoce a Velikonoce ani to, že by se jednou v budoucnu nechal biřmovat, jednou, až to pro něj bude zase aktuální.

Synové pana Petra a jeho ženy Renaty – Jakub a Štěpán jsou vychováni svým otcem, který se snaží předat aspoň nějaké základy. V tom mu moc nepomáhá jeho manželka Renata, ale jistou oporu by mohl mít u svých rodičů, kteří

by chlapce mohli jistým způsobem ovlivnit při jejich návštěvách, které se konají jednou dvakrát do měsíce, podobně jako měli jistý vliv na Rozárii jejího bratra Tobiáše.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem se zabývala otázkou, jakým způsobem dochází k předávání náboženských hodnot v rodině - „Jakým způsobem se předává víra v rodině z generace na generaci.“ Zjistit odpověď na tuhle otázku jsem se rozhodla řešit pomocí kvalitativního sociologického výzkumu metodou polostrukturovaného rozhovoru.

V teoretické části jsem zpracovala pojem „rodina“ z vícero hledisek a použila rozdělení typů rodiny podle Le Playe. Kde rodina, kterou jsem pro výzkum vybrala spadá do typu „rozvětvené rodiny“, s tím rozdílem, že v domě s prarodiči žije jejich dcera s manželem a rodinou.

Velmi důležitá v předávání jakýchkoliv hodnot i těch náboženských je socializace. Zkoumaná rodina s věřícími prarodiči dobře socializovala své potomky, oba potomci jsou věřící, byli k víře vedeni už od narození. Stejně tak se stalo v rodině paní Jany a jejího manžela, který je taktéž věřící. Náboženské hodnoty vštěpovali svým dětem od narození, jejich dcera Rozárie proti tomu nikdy neměla výhrady. Chodí do kostela pravidelně, víra je součástí každého jejího dne. Její bratr Tobiáš základy víry má, ovšem momentálně to pro něj, jak sám uvedl, není aktuální, ale v budoucnu věří, že se k tomu vrátí.

Rozdíl lze vidět v rodině pana Petra, který si vzal nevěřící manželku. Sám se snaží svým dětem vštěpovat základy víry, ale nemá oporu u své ženy, pro kterou je těžké uvěřit. I když se oba chlapci považují za věřící, otázkou zůstává, jak tomu bude v budoucnosti. Nemají základy v náboženství od obou rodičů, ale pouze od jednoho rodiče. Do kostela nechodí, pouze jednou až dvakrát do roka, a to jenom kvůli rodinným tradicím, na které především dbá jejich otec.

Důležité je také zmínit, že rodina paní Jany žije ve společném domě s jejími věřícími rodiči, kteří se také snažili svá vnoučata brávat co nejvíce do kostela a víru v nich prohlubovat. Kdežto rodina pana Petra žije s nevěřícími prarodiči

jeho manželky, v důsledku toho ani nemůže mít takovou podporu ze strany tchána a tchýně. Proto se domnívám, že svou zásluhu na víře nejmladší generace v této rodině mají i jejich prarodiče, a také to, jestli bydlí s věřícími nebo nevěřícími prarodiči v jednom domě.

Jak se tedy předává víra v rodině mezi generacemi? Z mého výzkumu vyplynulo, že ke správnému předávání víry v rodině mezi generacemi je důležité vést své potomky k víře už od narození, mít snahu vše jim správně vysvětlit, mluvit s nimi o víře, brát je do kostela, naučit je se modlit. Důležitá je podpora celé rodiny, také vytrvalost a trpělivost.

LITERATURA

- Bauerová, Š. 2013. *Sekularizace venkova na příkladu Holašovic*, [bakalářská práce]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, teologická fakulta.
- Bourdon, R., Besnard, P., Cherkaoui, M., Lécuyer, B. 2004. *Sociologický slovník*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Český statistický úřad, 2001. Náboženské vyznání obyvatelstva podle výsledků SLDB 2001, Český statistický úřad [online] [cit. 15. 5. 2018]. Dostupné z:
- Český statistický úřad, 2014. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*, Český statistický úřad [online] [cit. 15. 5. 2018]. Dostupné z:
- Český statistický úřad, *Tab. Rodinný stav obyvatel starších 15 let podle výsledků sčítání lidu v letech 1921-2011*, Český statistický úřad [online] [cit. 15. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45948568/130055170304.pdf/573b46a6-bce6-459a-a061-de2665ac0645?version=1.0>
- Disman, M. 2009. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Durkheim, E. 2002. *Elementární formy náboženského života*, Praha: OIKOYMENH
- Durkheim, E. 2004. *Společenská dělba práce*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Fiala, P., Hanuš J. 2002. *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*, Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Gauchet, M. 2004. *Odkouzlení světa. Dějiny náboženství jako věci veřejné*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Gavora, P. 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- Hamplová, D., Nešpor, Z. R., Lužný, D. 2013. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*, Praha: Karlova Univerzita v Praze, Karolinum.

- Horák, J. 2014. *Aliance „trůnu a oltáře“ jako významný faktor procesu sekularizace a případ českých zemí v 19. století*, [disertační práce]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci
- Horák, J. 2015. *Dechristianizace českých zemí*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci
- Hunt, S. 2005. *Religion and Everyday Life*. London – New York: Routledge.
- Jandourek, J. 2012. *Slovník sociologických pojmů 610 hesel*, Praha: GRADA.
- Kyselý, J. 1962. *Moderní člověk a náboženství*, Praha: Státní nakladatelství politické literatury.
- Kubátová, H. 2009. *Sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Lévková, L. 2008/2009. *Diplomová práce, Sebepojetí u dětí z rozvedených rodin* [online] [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: is.muni.cz/th/144948/ff_m/Diplomova_prace_ke_zverejneni.doc
- Loužek, M. 2005. *Max Weber. Život a dílo. Weberovské interpretace*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum.
- Majerová, V. et. al. 2008. *Sociologie venkova a zemědělství*. Praha: ČZU v Praze.
- Možný, I. 2002. *Sociologie rodiny*, Praha: SLON.
- Možný, I. 2008. *Rodina a společnost*, Praha: SLON.
- Nešpor, Z. R. 2017. *Sociologická encyklopedie* [online] [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Metoda_biografick%C3%A1
- Nešpor Z. R. *Sociologická encyklopedie* [online] [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Pozorov%C3%A1n%C3%AD>
- Nešpor Z. R. *Sociologická encyklopedie* [online] [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Pozorov%C3%A1n%C3%AD_p%C5%99%C3%ADm%C3%A9
- Nešpor Z. R., Václavík D. a kol. 2008. *Příručka sociologie náboženství*, Praha: SLON.
- Punch, K. F. 2008. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál.

Sherkat, Darren E. 2003. *Handbook of the Sociology of Religion*, Cambridge: Cambridge University Press.

Švarová, I. 2005. *Základy pedagogiky pro učitelské studium*, Praha: Vysoká škola chemicko-technologická v Praze.

Taylor, Ch. 2013. *Sekulární věk: dilemata moderní společnosti: vybrané kapitoly*, Praha: Filosofia.

Turner, Bryan S. 2004. *The Blackwell Companion to the Sociology of Families*, Malden – Oxford – Carlton: Blackwell.

Václavík, D. 2010. *Náboženství a moderní česká společnost*, Praha: GRADA.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Rodinný stav obyvatel starších 15 let podle výsledků sčítání lidu v letech 1921-2011	5
Tabulka č. 2 – Struktura obyvatel podle náboženské víry (náboženského vyznání) v letech 1991 – 2011	11

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 - Podíl kategorie „věřící celkem“ v jednotlivých krajích a v celé České republice (údaje v %)	12
Obrázek č. 2 - Vývoj počtu obyvatel podle vztahu k víře v letech 1921 – 2011	17
Obrázek č. 3 - Schéma rodokmenu zkoumané rodiny	23

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Ukázka z rozhovoru s paní Evou

Příloha č. 1

Přepsaný rozhovor s paní Evou

Jste věřící? *Ano, jsme věřící*

Co pro vás znamená být věřící? *Já bych řekla, že pro mě to znamená hodně, protože jsme tak vyrůstali od děcek. Rodiče tak nás učili ještě babička s dědečkem, všichni. Pro mě nejvíce mě pomohla víra, když jsem zjistila, že mám rakovinu. Já říkám, že kdyby člověk nebyl věřící, hůře by to snášel. A člověk věří, že bude to jen tak, jak máme v osudu určené. A že buď se to dá poléct, i když třeba úplně ne, anebo nedá. Člověk se s tím dokáže smířit.*

Jak často chodíte do kostela? *My chodíme do kostela každou neděli, jedině, když je člověk nemocný, třeba že nemůže. A já chodím třeba když jsou svátky, třeba Cyril, dušičky a takové tyto také. Pokud člověk není nemocný nebo není někde jinde, jinak jako to. A ke zpovědi chodím tak jednou za dva za tři měsíce, automaticky Vánoce, Velikonoce to by člověk nevynechal nikdy.*

Vedli jste své potomky k tomu, aby byli věřícími? *Ano, od malička chodili s námi do kostela, to bylo automatické, když jsme šli. A na syna si vzpomínám, že už večer říkal, abychom ráno nezaspali. Že on, když byl děcko a některé děcka nechtějí chodit do kostela, tak on automaticky, že to přišlo tak, jak my jsme ... vůbec mě nepřišlo, že bych řekla já řekla svým rodičům, že nepůjdu. Tak naše děti nikdy neřekly, že nepůjdou. S tím jsme neměli problém.*

Jak moc je pro vás víra důležitá? *Myslím si, že víra, pokud je člověk aspoň trochu věřící, že to, když přijde nemoc a nesnáze, že to hodně pro člověka znamená.*

Je víra Vaší každodenní součástí? *No je. Že člověk ráno vstane a aspoň se přežehná a večer, když jde spát tak také. Když se člověk nepomodlí, ale aspoň se přežehná. Už to stačí.*

Jak často se setkáváte s rodinou? *Doma s rodinou se vidíme denně a se synovou rodinou tak jednou za 14 dní za měsíc, když přijedou kdyžtak.*

Jak předáváte náboženské tradice? *Jak už jsem říkala, naše děti s námi chodily do kostela, nemuseli jsme je nutit. I vnučka, když byla malá, tak chodila od malička se mnou hned na tu sedmou ráno. Tobiáš (vnuk) potom chodíval s maminkou a tatínkem třeba na hrubou, ale Rozárie až tak ze tři roky zpátky začala s nimi jezdit až na tu půl 11, že tam zpívají mladí, schola. Ale ona od malička, ani jsem ji nemusela budit, přiletěla dolů sama a chodila s námi.*

A Tobiáš s vámi taky chodí? *Tobiáš s námi nechodí, ten jde někdy večer, nevím, jestli chodí každou neděli. Na to se ho neptám, protože je dospělý. A Rozárie ta chodí každou neděli.*

Vnučka Rozárie a vnuk Tobiáš jsou tedy věřící? *Ano.*

A váš syn a jeho manželka jsou taky věřící? *Jeho manželka byla nevěřící, ale svatbu měli v kostele. Ona ji chtěla v kostele. A velice se jim to líbilo. I jejím rodičům. Jejím otci, ten byl úplně nadšený, jak ten obřad probíhal. Petr, ten chodí do kostela furt. Renata ne, protože nebyla od dětství naučená a jí to nic neříká.*

A její rodiče jsou věřící? *Nejsou.*

I přesto chtěli svatbu v kostele? *Ano, ona chtěla vyloženě svatbu v kostele. Když jsme se o tom bavili se synem, když spolu ještě chodili, tak že Renata chce svatbu v kostele. To*

mě překvapilo. A jak říkám, všem se to hrozně líbilo. Obřad v kostele. Děti mají taky pokřtěné. Štěpán a Jakub jsou pokřtění, ale do kostela chodit nechtějí. Jdou třeba s otcem na Vánoce. Renata chodí třeba na jesličky a tak, ale běžně do kostela nechodí. Petr ten, když je doma tak ne, ale když přijede sem, on automaticky, my chodíme na tu sedmou tak vstane jde s námi, vezme auto a zaveze nás do kostela.

A myslíte si, že Štěpán a Jakub jsou věřící? *Myslím, že ne. I když jejich otec jim to říká, už v té rodině si myslím, že oni bydlí tak jak my, že rodiče jejich bydlí dole, oni nahoře a oni jsou hrozně hodní lidi. I k nám jezdí, a i mi k nim. Ale už oni vyrůstali jako takto. Už Renatina maminka pocházela z věřící rodiny, protože její babička žila v Polsku. A Poláci jsou hodně věřící. Tak mě překvapilo, když jsme u nich byli, že ona řekla, že se diví, že Petr nedonutil Štěpána a Jakuba, aby chodili do náboženství. A nepodařilo se mu asi proto, že mamka (Renata) nechodí, možná to berou tak, že taťka chodí, že už tak je předání té víry těžší bych řekla. A Štěpán s Jakubem teda nechodí do kostela s jejich druhou babičkou. I když jsou oba pokřtění, tak nechtějí. Když sem přijedou na Vánoce, tak na jesličky se jdou podívat, ale když jsou tu na prázdniny a řeknu jim ať jdou se mnou, tak řeknou, ale babi, co bych tam dělal. Tak já ho na sílu a na moc nenutím, od toho má rodiče.*

Byli vaši rodiče věřící? *Ano*

Zamýšlíte se hlouběji nad tím, čemu věříte, nebo to nekriticky přijímáte? *Když přečtu Nový Zákon a Starý Zákon, tak je to všechno zdokumentované. A proč by tomu člověk neměl nevěřit? Všechno je to nějak podložené v Bibli. I z více zdrojů a nejde to vymyslet. Podle mě by to nikdo nedokázal vymyslet. Když jsme byli malí, chodili jsme do náboženství, tak ta katechetka, brali jsme katechismus, nejdřív to byla prouka, pak teda katechismus, tak se to všechno dokládá. Všechno je to podložené písemně. Taky člověk uvažuje, jestli to tak mohlo být nebo nemohlo, ale člověk to nerozebírá úplně do těch maličkovostí. Člověk by do toho asi neměl úplně rýpat, do těch maličkovostí.*

Měli jste někdy problémy s tím věřit? *Neměla. Člověk, pokud v tom žije od děcka, od mládí, tak bych řekla, že takový problém ne, ale někdy tě zarazí, tak poslouchám v televizi o knězi, který zneužíval ty chlapce, tak si říkám, ne že je to špatná cesta ta víra, ale proč se tomu nezamezí hned, jak se na to přijde. Proč ho nechali takové roky na té jeho faře. A proč se nezakročí, aby to tu víru nešpinilo celou. Je tam jeden špatný, ale podle toho se potom posuzuje celá církev. Proč posuzovat všechny kněze podle jednoho? A my tady v našem městě, co máme toho faráře, ten je tu už myslím z 15 let. A vždycky když tu přišli novoknězi, tak samí milí. U nás se nestalo abys řekla ... vstřícní k lidem, baví se ... nemáš důvod k takovým myšlenkám, že jim nevěříš, že jsou to podrazáci ... ale říkám, je to špatné pro tu víru, že podle jednoho se to posuzuje všechno. A pak ti nevěřící říkají, že to je ta víra, lidi tam chodí a co se děje. Ale tak to zas člověk nemůže brát, protože to jsou ojedinělé případy. Škoda, že se na to nepřišlo zrovna, každý chybuje, pak to ovlivňuje celou tu víru a pohled na ni.*

Co je pro vás hlavní překážkou ve víře? Proč nevěřit? *Podle mě je základem to, jak člověk vyrůstá v dětství. Když v tom člověk nevyrostá od dítěte a nejde to postupně, tak si pak říká, vždyť když jsem byla mladá, nic mě to nevadilo, ničemu mě to nebránilo, tak proč bych měla chodit do kostela a věřit. A je to pohodlnost lidí. Protože když jsem ještě chodila do práce a byla odpolední směna, tak se navázaly takové myšlenky. Byly tam dvě paní, co se mnou pracovaly, ta jedna měla 4 děti a druhá měla 2, a ona mě říká, že jestli jsem byla věřící. Ne nechodím do kostela. Proč? No víš ... to si tak člověk zvykne. Když děcka byly malé, tak třeba nestíhá člověk, aby navařil, tak jsme nešli, a to si tak člověk na to zvykne, že to už je pohodlí. Vyloženě řekla, že je to kvůli pohodlí. A hodně lidí to i takto bere. Na co budu ráno vstávat, abych nachystala oběd, když to můžu udělat všechno v klidu. V práci takové názory tehdy byly. To byla jedna, kterou jsme znali, tak do kostela chodila, pak se vdala, měla děti a do kostela přestala chodit. Je to pohodlnější. Nechce se.*

Ovlivňuje to, že bydlíte spolu s dětmi Vaši společnou víru? Myslím, že to nemá vliv, protože Jana tak vyrůstala od děcka, myslím, že by jí to už nedalo svědomí, aby v tom nepokračovala. A Mirek také.

Myslíte si, že kdybyste bydleli s Petr a s Renatou, jestli byste dokázali ovlivnit jejich rodinu, aby začali více chodit do kostela, nebo aby ona začala věřit taky?

To nevím, jestli bych dokázala ovlivnit, ale myslím si, když by on tu byl a ty děcka tady chodili do školy, že by spíš ... protože tam blíž k Ostravě, je tam jiná oblast, protože my, když jsme se o tom bavili, jestli bude Štěpán (starší syn) chodit do náboženství, tak jeho otec řekl, že z jeho třídy tam chodí jen dvě děcka. A ty chodí někde na faru, že to není ve škole ani. Takže to je zas něco jiného jak tady, když z té třídy je 25 děcek a do náboženství nechodí jeden, dva. To je už dáno, těmi oblastmi, kde je ta víra, jak zakořeněná. V tom případě si říkám, že by Renata s nimi chodila sporadicky, to si myslím já. Ale ty děcka možná, kdyby s tím otcem, že by víc. Když by žili tady. Že by to ty děcka viděly i v té třídě, protože si pamatuju, jedna ženská byla rozvedená a měla jedno dítě, tak starého jak náš Petr a on chtěl do toho náboženství chodit, protože všichni z té jeho třídy do náboženství chodili, až na jednoho. A ona říkala, co s ním mám dělat, když on chce do toho náboženství chodit a já se neumím ani modlit. Tak to zas pro ni bylo těžké. Teď už nevím, jestli mu to dovolili, ale vím, že když se ženil, tak měl svatbu v kostele. Tak asi nějaký ten základ mít musel. Jsou to různé příběhy rodin, někdo chce chodit a ani není věřící, někdo je a nechodí.

Nevadí Vám, že si Váš syn Petr vzal nevěřící ženu? Mě nevadí, že Renata není věřící. Mě to nemůže vadit. Já jsem se o tom kdysi bavila s jedním knězem a on řekl, že jako člověk, že si založili rodinu a ty nesmíš bránit a nesmíš zasahovat do jejich manželství. Budeš do toho rýpat, a to může způsobit, že se kvůli tomu začnou hádat a rozvádět. Tak to ne.

A ze začátku vám to nevadilo? *Spíš mě to mrzelo. Ale je hodná a všechno, tak ... on si to vybral, je to jeho život, tak člověk s tím musí souhlasit. Zamrzí to člověka, ale žije s tím.*

Jak vám víra pomáhá v každodenním životě? *Já si myslím, že určitě. Když to vezmu, člověk ráno vstane – přežehnáš se pomodlíš, říkáš si jen ať jsem zdravá, věříš tomu, že máš někde tu oporu a když je něco špatně, že to zas bude lepší. Tak to člověk musí brát.*

Napomáhá víra ke stmelování rodiny? *Ano, pomáhá. Že jak my tady všichni, že už je to o toleranci ... o všem ... je to o životě. Jak potom ta rodina, že se nehádá, že nemá žádné rozvody a takové. Pravdu to vidíš v některých těch rodinách, že je to hrozné. Já myslím, že podle toho je potom i ten život uspořádaný.*

Jak předáváte víru? *Pokud ty děcka od malička vedeš, tak to s nima roste. Že už nepotřebuješ, bys to předávala dál, ale že je to o tom, že ... nevím, jestli je to tím, že ty děcka vidí, že ty jdeš do kostela, nevím, jestli to stačí ... myslím, že hodně dělá už to, že ať už jsou to prarodiče nebo tak, že už by si říkalo to dítě ... jasně, někomu to neříká nic ... tak jde třeba na Vánoce, na Velikonoce ... Rozárie, ta by nebyla ani jednu neděli bez kostela. I kdyby nešla ráno, tak šla večer. Tady je ta možnost a dřív třeba tu bývala v sobotu večer mše, jako s nedělní platností pro lidi, kteří nemohli jít v neděli kvůli práci. Myslím si, že to stačí výchovou od malička. Že potom v tom vyšším věku člověk nemusí ani nic říkat. Že to jde samo.*

Vnímáte vaši víru jako součást vaší identity? *Určitě. Ano, to je jasné. To si člověk vůbec nedovede představit.*

Vychovávali vás rodiče už od mala cestou víry? *Ano.*

Sílí pro vás důležitost náboženství s přibývajícím věkem nebo zeslabuje? *Ano, tehdy to člověk tak nebral ... to určitě ano.*

Myslíte si, že přibývá nevěřících a pokud ano, proč? *Určitě, u nás farář řekne, my jsme na Valašsku a já když pojedu kdekoliv, nech je to jižní Morava, nech jsou to Čechy, tak nevím, čím to je ... ono se říká Slovácko a Valašsko, že je nejvíc věřící ... bylo ... a si myslím, že je to jak v kterém kraji a je to o pohodlí, jak říkám. Protože lidi si raději zajedou na zájezd a já nevím kde, ale zase jsou lidi, kteří jedou na dovolenou nebo kdekoliv a pokud je tam možnost kostela, tak do toho kostela jdou. Klidně i na dovolené, ale kdo zas je tak pohodlný, než by ráno vstal, tak v 8 ale je zvyklý si poležet do 10, tak radši nepůjde. Je to o pohodlnosti lidí. A tady na Valašsku jsou kostely plné. Já, když řeknu někde, že tady jsou ráno tři mše a večer čtvrtá a kostel je prakticky pořád plný. A my, když přijedeme do místa bydliště našeho syna Petra a jeho rodiny, tak je mše o půl 10 a je tam malý kostel oproti našemu městu, což mě překvapuje, protože teď je tam víc děcek než před 10 lety nebo mladých rodičů s dětma, ale vesměs tam vidíš staré lidi důchodového věku. Takže je to o tom, kde, v kterém kraji. A když to беру, jak to bylo před 89. rokem a po 89. roku, ty lidi aspoň tady začali chodit ... učitelé, začali chodit lidi, kteří před tím vůbec nechodili. Protože se tomu bránilo. Já si pamatuju, když náš Petr byl v jedné třídě, měla ho jedna paní učitelka, a ona mě říká ... proč ho posíláte do náboženství? On se dobře učí, on se pak nikam nedostane. A shodou okolností jsme byli s tou paní učitelkou v Maďarsku na dovolené a ona začala po tom 89. chodit do kostela a bavily jsme se o tom spolu. A teď chodí každou neděli a někdy chodíme s ní. Tehdy to byla taková doba, už kvůli těm dětem, aby se někde dostali na školu. Já jsem mu řekla, jak si bude ... a on chtěl do toho náboženství chodit. Nikdy neřekl, že ne. Jana také. Rozhodli se sami. No, a nakonec se dostal na střední školu, potom dělal nástavbu a v Ostravě další školu. Chtěl jít na vysokou, kterou potom vzdal až po dvou maturitách. Myslím ale, že je to hlavně o tom pohodlí, a tady bych ani neřekla, že těch lidí ubývá. Tady chodí hrozně moc lidí úplně s malinkýma dětma a těm*

kněžím tady to nevadí, když jsou to děcka v kočárku a budou u toho třeba vykládat. Zrovna na tu mši, na kterou chodí Rozárie, ta bývá plná až dopředu a je tam spousta mladých rodin s dětma. Na té sedmé ne, to je moc brzo. Tam jsou většinou důchodci, padesátníky, ale taky jsou lavice plné.